

על מקורות ומקוריות¹

גלי היס המתנפצים אלי חוף היוו תמיד השראה למשוררים לפרוט את כנורם, אולם אחר שנולד השיר הרי שכלפי העולם יש בו מה שאין בגלי היס. יצירה זו מקורית היא ואין דומה לה בעולם, הגיג זה נובע מהמית נפשו של המשורר אשר הוציא אל הפועל את אשר היה גנוז בנפשו. היס, הוא אשר הפגיש את המשורר עם אותה נקודה חבויה.

כיצד אותו מחזה גורם לאחד לומר: "לאורך היס אין גלים יש עולם שנשבר לרסיסים על המזח" ואילו השני יאמר: "מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה'!" נראה כי האופן בו פועל היס על המשורר, תלוי הוא בנפש המשורר, בעדינותה, בנקיונה ובפיתוחה.

בבואנו לתור אחר מקורותיו של המשורר תהיה נפשו המורכבת, העדינה והמסתורית מקור משמעותי לאין ערוך מאשר היס שחשף זאת. שורש השיר הרי הוא נפש המשורר. מאיזה מקור חוצבה? כיצד נבנתה ועוצבה? כיצד תארה היא את עצמה? אלו ערכים ודרכים ראתה כהשראה לחייה הרוחניים? אלו השאלות אשר פתרונם יחשוף (במדת האפשר) את היסודות לכתיבת השיר.

נמצא כי המקור בעצמו הוא הנפש הפנימית. ככל שהאדם עמוק יותר, מודע יותר, ומופיע יותר את המית נשמתו, הרי שכל הקיים בעולם הוא רק כלי כדי לחשוף את האור הפנימי לציירו בברור ולהגדירו. וכשנפגשים אנו באישיות גדולה כמו הרב קוק ובמקום לעסוק בו עצמו הולכים לחפש את הרקע, הסביבה והמציאות אשר חשפה תורה מסוימת בו, הרי שאנו יכולים למצוא עצמנו עסוקים יותר בחומרים, ב"מה", בטקסטים. בעוד שעיקרה של תורה הוא הרצון, ה"איך", הנימה הנשמטית המתיחסת.

המושג רוח, למשל, מקורו בפנימיות התורה והרב קוק אשר העיד על עצמו כי אין דבר בכתביו שאינו נובע מכתבי האר"י הקדוש משתמש במושג זה. לפיכך, בבואנו להבין את דבריו הרי שמעבר להשוואת המושג בכתבי הרב לחוגי דעות אחרים (שיתכן שאליהם התיחס בפסקה זו או אחרת), הרי שיש לברר את המושג רוח, להבין מתי כותב הרב רוח

האומה ומתי נשמת האומה ועוד שאלות מעין אלו. ברורים אלו יקרבו אותנו יותר אל כונתו של הרב משום שהם קרובים יותר למקור, לנפש הרב, אשר ממנה נבעו מעינות אלו.²

הנשמה עצמה חיה בדיאלוג מתמיד בין מקורותיה שלה אשר מקורם בכסא כבוד ממנו חוצבה לבין הנתונים אותם היא קולטת מן העולם. ישנו היזון חוזר בין מקורותיה הפנימיים לבין המקורות החיצוניים הבאים אליה דרך החושים.

בעודנו ברחם אמנו למדנו המלאך את כל התורה כולה. סוד העולם, הרצון האלוהי המהווה אותו פרוס היה בפנינו. כמוהו גם העולם כולו "יוצפה ומביט מסוף העולם ועד סופו".³ "נשמת האדם בהרחבתה כוללת היא בתוכה את הנשמות הפרטיות של הברואים כולם".⁴ "קוב"ה כד ברא ליה לבר נש סדר ביה כל דיוקנין דרזין עלאין דעלמא דלעילא וכל דיוקנין דרזין תתאין דעלמא דלתתא וכולא מתחקא בבר נש דאיהו קאים בצלם אלוהים דכתיב ויברא אלוהים את האדם בצלמו".⁵

בכח, בגניזה, קיים בנו כל אשר קיים בעולם אולם עם צאתנו את רחם אמנו הרי שיחד עם שכחת התורה נכסית גם ההשכלה האישית על העולם ומפנה מקומה לחושים אשר חושפים בפנינו את העולם כפי שהוא מצטייר לנו, ואין האדם יכול להשכיל מאומה ללא חושיו. הקליטה מבחוץ היא שמוציאה אל הפועל את אותו עולם פנימי עשיר הגנוז פנימה, אך יחד עם זאת ככל שהנפש תהיה ראויה יותר כך תוכל לקלוט מהעולם את אשר קיים בה פנימה ולא להשאר ברמה העולמית החיצונית.

הרב קוק התבטא במספר מקומות בעניין זה:

מתוך בהירות הנשמה רואים את כל העולם כולו. אוצר הידיעות הבאות מבחוץ משחרר את הנשמה מכבליה ובזה היא מושלת על עצמה ויכולה לחדור לעומק תהומותיה. וכל מה שידיעתה את עצמה מתגדלת על ידי העזר של הופעת כל הידיעות כולן מתברכת היא בקרבה הידיעה הכללית והרי היא מתקרבת לאור העליון אור שברא הקב"ה ביום הראשון שהאדם צופה בו ומביט מסוף העולם עד סופו.

(אוה"ק א' עמ' נ"ו)

איני צריך להזניח את תביעתי הפנימית, לסקור על הכל מרוחי העצמי. ועם זה יש שהנני קרוא להתחזק ולהרחיב את השקפותי הרוחניות והמעשיות, על פי אותה הקליטה הבאה מבחוץ, על ידי רעות, ערוב בין הבריות, קריאה בספרים, ויתר

2. כלל, המופיע לפנינו הוא תמיד רק שביב קטן מהגודל אשר היה במחשבת הרב (כל רב, לא הרב קוק), ואנו מנסים דרך המופיע לפנינו להבין את אשר התכוון אליו הרב. זהו אחד המשלים המופיעים בחסידות להסברת ענין הצמצום, הפער בין מה שיש בראשו של הרב ליוצא ממנו אל התלמיד.

3. נדה ל' ע"ב.

4. אוה"ק ב' עמ' ש"ט.

5. זהו יתרו ע"ה ע"א. ובתרגום: "הקב"ה כשברא את האדם סדר בו כל פרצופים של סודות עליונים של העולם העליון וכל פרצופים של סודות תחתונים של העולם התחתון וכולם חקוקים באדם שהוא עומד בצלם אלוהים, שכתוב 'ויברא אלוהים את האדם בצלמו'". מובא בנפש החיים ש"א פ"ו בהרחבת העניין.

נסיונות החיים. ואחר כך חוזר הכל להתמוג ברוחי העצמי והנני שב להסתכלות הפנימית.

(חדריו פרק א')

אין האדם קונה שום מעלה כי אם מתוכיותו מעצמותו המהותית הפנימית ולא ממה שבא לו מבחוץ כי המקרים אינם מולידים את האושר האמיתי. אבל הלא התורה והמצוות הם עצמיות האושר והם באים לאדם מחוצה לו? אמנם כאשר נתבונן נמצא שכל אחד משיג מהתורה והמצוות רק מה שצפון בפנימיותו. ולא עוד אלא שבכללות הדבר האדם מקיף את כל ההויה והרי התורה והמצוות שהן הן עצמיות של חוקי ההויה כלולות הן בו, וכשהוא מתדבק בהן, הרי הוא מתדבק בעצמיותו. וכשבא האדם על ידם להדבקות האלוהית, הרי הוא בודאי מוצא את עצמיותו, כי כל עצמיותו היא רק במקור הויתו - באלוהים, מקור כל היש, שהננו נמצאים במקוריות האמיתית רק בו, ומחוץ לו הננו רק קלוטי המקריות. נפשי אופתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך.

(חדריו, שם)

העמקה בגורמים אשר השפיעו על מחשבתו של הרב יש בה כדי להאיר את הרקע לכתיבה, למקד את הנקודה עליה דיבר (למשל הידיעה ש"למהלך האידאות בישראל" הוא תגובה לאחד העם, "דעת אלוהים" הוא התיחסות אל שפינוזה ועוד) ואף להבין יותר את משמעותם של הביטויים בהם השתמש, בכך בודאי יש ברכה.

אולם ההבנה השלמה של דבריו (הקדושים, יש לציין) תוכל לבא רק אם נבין מיהו הרב, מהם דרכי חשיבתו, כיצד התיחס אל העולם, אל התורה ואל היחס ביניהם, ומהם המקורות מהם שאב את היסודות לתורתו (יסודות דיקא, לא פסקא ספציפית).

התבוננות זו תחשוף בפנינו את בעל השמועה הניצב לנגד עינינו וכך כשנדע לא רק מה הוא חשב אלא בעיקר איך הוא חשב נוכל להבין יותר את דבריו שאלי"כ הרי שיש לנו עסק עם חומרים ולא עם אותיות הנשמה.

גישה זו תלווה אותנו אף בלימודנו אנו. בבואנו ללמוד את התורה נשתדל, אם כן, לא לעסוק רק בכתיב לפנינו אלא להשיב את דברי התורה אל לבנו ובהיזון החוזר שבין החומר, הטקסט לנפש יולד אור חדש, הופעה תורנית מקורית חדשה.